

4. FRØKENOSKILDEN (DOKTORKILDEN)

Vernestatus: Bør fredes, Kml. § 4 f. ⁽¹⁾

Datering: 1100 e.Kr. > 1951

Gruppe / Type: Hverdagslivets historie / brønn

Funksjon: Ferskvannskilde - drikkevann

Lokalisering: Mellom Frøkenosveien 17/19

Posisjon: X=370883 – Y=7263800

Grunneier: 104/382 Borettslag m/«heftelse»

Planstatus: Bolig – konsentrert småhus

Vurdering: Regional verdi. Stor symbolverdi.

Tilstand: Rimelig god, tett på bolig, litt drenert.

Sårbarhet: Graving og drenering.

Tiltak: Skilting og skjøtsel.

Kildene / brønnene i Brønnøysund var av stor praktisk betydning for bosetning. Ferskvann er ei utfordring på flate øyer uten særlige elver og bekker. På begge sider av «sundet» var det minst 13 naturlige kilder: Høgåsen, Ytre Høgåsvei, Buneset, Nordberg (Br.s.reg.), Pleiehjemmet, Fotballsletta, Punktumbakken, Schrødereiendommen, Samfunnshuset, Laukholmen, Lamholmen og Hestøya. Ved flere av kildene ble det anlagt fellesbrønner. Prestegårdens hovedkilde lå muligens i dens kjeller?

Sannsynligvis var kildene så mange og viktige at de også ga navn til stedet. Navnet ”Bruney” kan komme av ”bruni” (brønn). Et sted hvor sjøfarende la til lands for å forsyne seg med vann. Ikke unaturlig og ikke uviktig her midt i leia, langs nordvegen. Navnet Brønnøy har i skriftlige kilder eksistert i minst 800 år. Kildene gir identitet og er en ”knagg” til forståelse av navnet til kirkesognet, byen og kommunen.

Et godt og viktig oppkomme var Nordkilden; også kalt Doktorkilden. Vannkilden ligger sør for Frøkenosen, i hagen til borettslaget der, og nordøst for den tidligere doktorgården Solbakken; i dag Betel. Frøkenosens tidligere navn var Kjebekkosen. ”Kje-” kan bety kilde; og derav kan kilden(e) hatt så stor betydning at den har gitt navnet. I Frøkenosen finner vi også gatenavnet Kildeveien.

Nordkilden har muligens vært Prestegårdens reservekilde i 800 år. Så viktig at generasjoner før oss har beskyttet retten til å benytte den. Sør-Helgelands første distriktslege oppførte i 1860 ”Doktorgården” og fikk festet ei tomt på 36 mål. I 1879 fikk legen tilleggsfeste på en jordvei fram til kilden. I 1886 ble det foretatt ei påtegning på skjøte: ”I tilfælde av Vandmangel have Præstegaardens Beboere Ret til at benytte ”Nordkilden”, saafremst ingen Skade gjøres paa Kildens Overbygning”.⁽²⁾ Det sies om doktorfamiliens hushjelp igjennom 30 år (fra ca. 1900): ”Elen passet Nordkilden med nidkjærhet.”⁽³⁾ I 1929 ble den gamle Doktorgården til Sorenskrivergården og bruksrett til kilden ble fortsatt hevdet i 1951: – ”4 m på hver kant” samt ”uhindret adkomst til Kilden.” (gr.n. 104 brn. 382).

Da det skulle etablere boliger ved kilden, ble det en «heftelse»: ”Boligbyggelaget påtar seg å sette i stand huset over kilden og bekoste dør og lås ... Det området som tilhører ”Doktorkilden” må ikke gjerdes inn. Boligbyggelaget forplikter seg til at tomten ikke blir gjort til gjenstand for noe bruk som kan bli til skade eller ulempe for benyttelsen av kilden eller for vannet i denne.” (28. mai 1951). – Vi leser av dette at ”oppkommet” har vært en god og viktig vannkilde. Det sies at det så seint som i 1959 ble hentet vann der, mens brønnhuset ble revet omtrent samtidig. I 1974-1975 var det en brevveksling om drenering av Doktorkilden – da den ga oversvømmelse i borettslagets kjeller.⁽⁴⁾

I tidligere tider ble også regnvann fra hustak, samla i tønner og brukt til vaskevann. Da de begynte å støype med sement, anla mange ei «sisterne». Når det var tørke og sisternene gikk tomme, så var kildene fortsatt en god reserve.⁽⁵⁾ Vannverket, med vann fra Skarsås og Tilrem, ble etablert i 1947-1948. Dagens vannverk på Vedal var ferdig i 1972 og oppdatert 2011. I dag er kilden(e) et viktig lokalt og regionalt kulturminne for dagliglivets historie. Fortsatt har kilden sin livskraft, sjøl i en tørkesommer. Kilden i Frøkenosen bør fredes etter Kulturminneloven § 4 f. «... brønner, kilder, ... som tradisjon ... eller skikk knytter seg til».⁽¹⁾ **NB! Doktorkilden er tett på naboskapet – vis hensyn!**

KILDER og LITTERATUR til KULTURMINNE 4:

1. «Lov om kulturminner», 2015.
2. Dagfinn Th. Arntzen: "Glimt fra Brønnøysunds historie", Brønnøy historielag, 2004.
3. Brønnøy kommune: "Brønnøy bygdebok – gård og slekt", bind 5, red. Tor Q. Mathisen, 2016.
4. Brønnøy kommunes arkiv.
5. Kirkebladet for Brønnøy menighet, nr. 1 / 2003.
6. Samt flere informanter.